Zbirka odločb sodne prakse

SKLEPNI PREDLOGI GENERALNEGA PRAVOBRANILCA
MACIEJA SZPUNARJA,
predstavljeni 26. oktobra 2016 [1]

Zadeva C-507/15

Agro Foreign Trade & Agency Ltd
proti
Petersime NV

(Predlog za sprejetje predhodne odločbe, ki ga je vložilo Rechtbank van Koophandel te Gent (gospodarsko sodišče, Gent, Belgija))

„Direktiva 86/653/EGS — Trgovski zastopnik, ki opravlja dejavnost v Turčiji — Pridružitveni sporazum EU-Turčija — Člen 14 — Dodatni protokol — Člen 41(1)“

1. V tej zadevi, v kateri ima naročitelj sedež v Evropski uniji, trgovski zastopnik pa ima sedež v Turčiji in tam opravlja svoje dejavnosti, želi predložitveno sodišče dobiti pojasnilo glede dveh vprašanj: prvič, ali lahko država članica prenese Direktivo 86/653/EGS [2] tako, da uporabo njenih določb omeji na primere, v katerih trgovski zastopnik svoje dejavnosti opravlja samo na notranjem trgu.

2. Moj odgovor je: „da“.

3. Drugič, ali bi bila taka omejitev izključena z določbami Sporazuma o pridružitvi med Evropsko gospodarsko skupnostjo in Turčijo, ki so ga Republika Turčija na eni strani ter države članice EGS in Skupnost na drugi strani podpisale 12. septembra 1963 v Ankari in je bil v imenu Skupnosti sklenjen, odobren in potrjen s Sklepom Sveta 64/732/EGS z dne 23. decembra 1963 (UL 1973, C 113, str. 1) (v nadaljevanju: Pridružitveni sporazum), in Dodatnega protokola, ki je bil podpisan 23. novembra 1970 v Bruslju ter v imenu Skupnosti sprejet, odobren in potrjen z Uredbo Sveta (EGS) št. 2760/72 z dne 19. decembra 1972 (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 11, zvezek 11, str. 43) (v nadaljevanju: Dodatni protokol).

4. Moj odgovor je: „ne“.

1 — Jezik izvirnika: angleščina.

2 — Direktiva Sveta z dne 18. decembra 1986 o usklajevanju zakonodaje držav članic o samozaposlenih trgovskih zastopnikih (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 6, zvezek 1, str. 177).

I – Pravni okvir

A – *Pravo EU*

1. Direktiva 86/653

5. V drugi uvodni izjavi v preambuli k Direktivi 86/653 je navedeno:

„[…] razlike v nacionalnih zakonodajah glede trgovskega zastopanja občutno vplivajo na pogoje konkurence in na opravljanje poklica znotraj Skupnosti ter škodujejo stopnji varnosti trgovskih zastopnikov v njihovih odnosih z naročiteljem, pa tudi varnosti pri sklepanju trgovskih poslov; […] te razlike otežujejo sklepanje in izvajanje pogodb o trgovskem zastopanju med naročiteljem in trgovskim zastopnikom, ki imata sedež v različnih državah članicah.“

6. Člen 17(1) Direktive 86/653 določa:

„Države članice sprejmejo potrebne ukrepe, s katerimi trgovskemu zastopniku po prenehanju veljavnosti pogodbe o trgovskem zastopanju zagotovijo nadomestilo v skladu z odstavkom 2 ali odškodnino v skladu z odstavkom 3.“

2. Pridružitveni sporazum

7. Člen 9 pridružitvenega sporazuma se glasi:

„Pogodbenici se strinjata, da je za področje uporabe Sporazuma brez poseganja v posebne določbe, ki bodo morda še sprejete na podlagi člena 8, v skladu z načelom iz člena 7 Pogodbe o ustanovitvi Skupnosti prepovedana vsakršna diskriminacija na podlagi državljanstva.“

8. Člen 14 pridružitvenega sporazuma določa:

„Pogodbenici se dogovorita, da bosta upoštevali člene 55, 56 in od 58 do 65 Pogodbe o ustanovitvi Skupnosti, da bi odpravili omejitve glede svobode opravljanja storitev.“

3. Dodatni protokol

9. Člen 41 Dodatnega protokola določa:

„1. Pogodbenici med sabo ne uvajata nobenih novih omejitev na področju svobode ustanavljanja in svobode opravljanja storitev.

2. Pridružitveni svet v skladu z načeli, določenimi v členih 13 in 14 [pridružitvenega sporazuma], določi rok in pravila za postopno odpravo omejitev na področju svobode ustanavljanja in svobode opravljanja storitev v pogodbenicah.

[…]“

B – *Belgijsko pravo*

10. Člen 27 wet van betreffende de handelsagentuurovereenkomst (zakon o pogodbi o trgovskem zastopanju) z dne 13. aprila 1995 (v nadaljevanju: Handelsagentuurwet), s katerim je v belgijsko pravo prenesena Direktiva 86/653, določa:

„Razen če z mednarodnimi sporazumi, katerih pogodbenica je Belgija, ni določeno drugače, vsako dejavnost trgovskega zastopnika, ki ima glavni kraj poslovanja v Belgiji, ureja belgijsko pravo in spada na področje pristojnosti belgijskih sodišč.“

II – Dejansko stanje, postopek in predloženo vprašanje za predhodno odločanje

11. Agro, tožeča stranka v postopku v glavni stvari, je družba s sedežem v Ankari (Turčija), ki se ukvarja z uvozom in prodajo kmetijskih proizvodov. Petersime, tožena stranka v postopku v glavni stvari, je družba s sedežem v Olseneju (Belgija), ki se ukvarja z razvojem, proizvodnjo in dobavo valilnic ter opreme za perutninski trg.

12. Družba Petersime je 1. julija 1992 sklenila pogodbo zaradi prodaje valilnic in opreme v Turčiji s trgovskim zastopnikom-posameznikom, ki ga je nato v skladu s pogodbo z dne 1. avgusta 1996 nadomestila družba Agro, ki je vstopila v njegov položaj. Družba Petersime je v skladu s pogodbo družbi Agro podelila izključne pravice za prodajo njenih proizvodov v Turčiji. V pogodbi, ki je bila prvotno sklenjena za eno leto, je bilo določeno, da se vsako leto samodejno podaljša za nadaljnjih dvanajst mesecev, razen če je ena od pogodbenih strank ne odpove s priporočenim dopisom najmanj tri mesece pred koncem enoletnega obdobja. Pogodba je poleg tega vsebovala klavzulo, v skladu s katero se je zanjo uporabljalo belgijsko pravo, za reševanje sporov pa so bila pristojna samo sodišča v Gentu.

13. Družba Petersime je z dopisom z dne 26. marca 2013 odpovedala pogodbo z učinkom od 30. junija 2013. Družba Agro je z dopisom z dne 28. oktobra 2013 družbi Petersime formalno sporočila zahtevek iz naslova neplačila odškodnine zaradi odpovedi pogodbe in zahtevala odpravnino, rubež preostale zaloge ter plačilo neporavnanih terjatev.

14. Družba Agro je 15. januarja 2015 pri predložitvenem sodišču vložila tožbo zoper družbo Petersime, s katero zahteva odškodnino zaradi odpovedi pogodbe, provizijo, odpravnino, rubež preostalih zalog in plačilo neporavnanih terjatev.

15. Družba Agro v podporo svoji tožbi trdi, da se uporabljajo določbe Handelsagentuurwet, ker sta pogodbeni stranki veljavno izbrali belgijsko pravo. Po drugi strani pa družba Petersime trdi, da se uporablja samo splošno belgijsko pravo, saj se Handelsagentuurwet uporablja samo, če trgovski zastopnik dejavnost opravlja v Belgiji, kar v tem primeru ne velja.

16. Po mnenju predložitvenega sodišča je bilo v pogodbi med družbama Agro in Petersime jasno izbrano belgijsko pravo. Vendar to naj ne bi nujno pomenilo, da se Handelsagentuurwet uporablja za to zadevo. Zdi se, da predložitveno sodišče predpostavlja, da člen 27 Handelsagentuurwet izgubi svojo obvezno naravo v primeru, kot je ta v obravnavani zadevi, kadar ima trgovski zastopnik sedež in opravlja svoje dejavnosti zunaj Belgije.

17. Rechtbank van Koophandel te Gent (gospodarsko sodišče, Gent) je v okviru tega postopka s sklepom z dne 3. septembra 2015, ki ga je Sodišče prejelo 24. septembra 2015, Sodišču v predhodno odločanje predložilo to vprašanje:

„Ali je [Handelsagentuurwet], s katerim je bila v belgijsko nacionalno pravo prenesena direktiva o trgovskih zastopnikih, združljiv s to direktivo oziroma določbami pridružitvenega sporazuma, katerega cilj je izrecno pridružitev Turčije Evropski uniji, oziroma z obveznostmi, da Turčija in Evropska unija odpravita omejitev prostega pretoka storitev med njima, če [Handelsagentuurwet] določa, da se uporabi samo za trgovske zastopnike, ki imajo glavni kraj poslovanja v Belgiji, ne uporabi pa se, če sta naročitelj, ki ima sedež v Belgiji, in trgovski zastopnik, ki ima sedež v Turčiji, izrecno določila belgijsko pravo kot pravo, ki se uporabi?“

III – Analiza

18. Predložitveno sodišče želi s prvim delom vprašanja v bistvu ugotoviti, ali Direktiva 86/653 nasprotuje pravu države članice, v skladu s katerim je varstvo na podlagi navedene direktive zagotovljeno samo, če trgovski zastopnik svojo dejavnost opravlja v navedeni državi članici, ne pa tudi če ima naročitelj sedež v navedeni državi članici, trgovski zastopnik pa ima sedež v Turčiji in tam opravlja svojo dejavnost.

19. Z drugim delom vprašanja želi dobiti pojasnilo, ali pridružitveni sporazum ali Dodatni protokol nasprotuje pravu države članice, v skladu s katerim je varstvo na podlagi Direktive 86/653 zagotovljeno samo, če trgovski zastopnik svojo dejavnost opravlja v navedeni državi članici, ne pa tudi če ima naročitelj sedež v navedeni državi članici, trgovski zastopnik pa ima sedež v Turčiji in tam opravlja svojo dejavnost.

20. Po kratkih uvodnih ugotovitvah bom to vprašanje analiziral z vidika Direktive 86/653 ter nato z vidika pridružitvenega sporazuma in Dodatnega protokola.

A – *Uvodne ugotovitve*

1. Razlaga člena 27 Handelsagentuurwet na nacionalni ravni

21. Očitno obstaja razhajanje pri razlagi člena 27 Handelsagentuurwet med predložitvenim sodiščem na eni strani in belgijsko vlado na drugi strani.

22. Belgijska vlada je na obravnavi trdila, da sporno belgijsko pravo v postopku na nacionalni ravni, tj. člen 27 Handelsagentuurwet, ni samoomejujoče, kot to trdi predložitveno sodišče. Navedena določba se namreč po mnenju belgijske vlade uporablja tudi v položaju, kot je ta v obravnavani zadevi, kar pomeni, da če pogodbeni stranki izbereta, da se uporablja belgijsko pravo, so z njim zajete tudi dejavnosti trgovskega zastopnika zunaj Belgije oziroma Evropske unije.

23. Predložitveno sodišče bi moralo preučiti te argumente, saj bi bilo vprašanje, ki ga je postavilo – če bi se ta trditev izkazala za pravilno – ne samo hipotetično, ampak tudi odveč.

24. Ker pa je postopek predhodnega odločanja postopek med *sodišči*, tj. dialog sodnikov, Sodišče zavezuje nacionalni pravni okvir, kot ga je nacionalni *sodnik* opisal v predložitveni odločbi. V zvezi s tem je le nacionalno sodišče, ki odloča o sporu in mora prevzeti odgovornost za sodno odločitev, ki jo je treba sprejeti, pristojno, da ob upoštevanju posebnosti zadeve presodi, ali za izdajo sodbe

potrebuje predhodno odločbo, in o primernosti vprašanj, ki jih predloži Sodišču.[3]

25. V tej zadevi mora nacionalno sodišče, ki je opredelilo namen pogodbenih strank in ugotovilo, da se za pogodbo med njima uporablja belgijsko pravo, natančno določiti, katere določbe belgijskega prava urejajo pogodbeno razmerje.

26. Posledično moja analiza temelji na predpostavki, da se člen 27 Handelsagentuurwet, kot se uporablja v Belgiji, ne uporablja za zadevo, kot je obravnavana.

2. Mednarodno zasebno pravo

27. Direktiva 86/653 ne vsebuje kolizijskega pravila.[4]

28. Najprej je treba poudariti, da predložitveno sodišče ne bi bilo pristojno, da postavi vprašanje o razlagi Rimske konvencije[5], za katero se zdi, da se načeloma uporablja *ratione temporis*,[6] saj je ta pravica omejena na nacionalna sodišča zadnje stopnje.[7]

29. Vsekakor Rimska konvencija in uredba Rim I urejata veljavno izbiro prava s strani pogodbenih strank, ki se uporablja za njuno pogodbeno razmerje.

30. Ker za predložitveno sodišče ni vprašljivo, da sta pogodbeni stranki za pravo, ki se uporablja, izbrali belgijsko pravo, ni razloga za pravne razmisleke o kolizijskih pravilih. Kot sem navedel zgoraj, je glavni problem za nacionalno sodišče odločitev o tem, katere določbe belgijskega prava se uporabljajo. Prvič, ali je belgijski zakonodajalec pravilno prenesel Direktivo 86/853. Drugič, ali je belgijska zakonodaja združljiva s Pridružitvenim sporazumom s Turčijo.

31. Pri analizi vprašanja bom najprej obravnaval Direktivo 86/853 in nato pridružitveni sporazum.

B – *Prvi del vprašanja: Direktiva 86/653*

1. Namen in struktura

32. Direktiva 86/653 (v nadaljevanju: Direktiva) je namenjena uskladitvi zakonodaj držav članic glede pravnih razmerij med strankami pogodbe o trgovskem zastopanju.[8] Sodišče je že večkrat pojasnilo, da je cilj Direktive predvsem zaščititi trgovske zastopnike v njihovih razmerjih z naročitelji, zato med drugim uvaja pravila, ki urejajo sklenitev in prenehanje pogodb o trgovskem zastopanju (členi od 13

3 — Glej na primer sodbo z dne 17. oktobra 2013, Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, točka 28 in navedena sodna praksa).

4 — Glej v zvezi s tem tudi Basedow, J., „Europäisches Internationales Privatrecht“, v *Neue Juristische Wochenschrift*, 1996, str. 1921–1929, na str. 1925, ki pri obravnavi položajev, v katere so vključene tretje države, opozarja na težave, ki izhajajo iz tega.

5 — Konvencija o uporabi prava v pogodbenih obligacijskih razmerjih, na voljo za podpis 19. junija 1980 v Rimu (UL 1980, L 266, str. 1).

6 — V zvezi s pogodbami, sklenjenimi po 17. decembru 2009, je bila Rimska konvencija nadomeščena z Uredbo (ES) št. 593/2008 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. junija 2008 o pravu, ki se uporablja za pogodbena obligacijska razmerja (Rim I) (UL 2008, L 177, str. 6). Glej člen 28 navedene uredbe.

7 — V skladu s členom 1 Prvega protokola z dne 19. decembra 1988 o razlagi Rimske konvencije s strani Sodišča (UL 1998, C 27, str. 47), ki je začel veljati 1. avgusta 2004, je Sodišče pristojno za odločanje o predlogih za sprejetje predhodne odločbe v zvezi z razlago določb Konvencije. Predložitveno sodišče ni navedeno na seznamu iz člena 2(a) navedenega protokola kot sodišče, ki lahko Sodišče zaprosi za sprejetje predhodne odločbe (v Belgiji sta za to pristojni samo Cour de cassation in Conseil d'État).

8 — Glej sodbe z dne 30. aprila 1998, Bellone (C-215/97, EU:C:1998:189, točka 10); z dne 13. julija 2000, Centrosteel (C-456/98, EU:C:2000:402, točka 13); z dne 23. marca 2006, Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2006:199, točka 18); z dne 26. marca 2009, Semen (C-348/07, EU:C:2009:195, točka 14), in z dne 17. oktobra 2013, Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, točka 36). Glej tudi na primer Fock, T., *Die europäische Handelsvertreter-Richtlinie*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2001, str. 25.

do 20 Direktive).[9] Direktiva določa obvezna[10] pravila, ki zagotavljajo minimalne varstvene zahteve, kar zadeva trgovskega zastopnika.[11] Pravila, s katerimi je določena kompenzacija za trgovske zastopnike po prenehanju pogodbenega razmerja z naročiteljem, vključena v člen 17 Direktive, je torej treba razumeti tako, da so namenjena varstvu trgovskih zastopnikov.[12]

33. To, kar v Direktivi ni opredeljeno, je njeno ozemeljsko področje uporabe. Prav tako v njej ni določeno, kje konkretno mora imeti naročitelj sedež oziroma kje mora trgovski zastopnik opravljati svoje dejavnosti, da bi se uporabljale določbe Direktive. Vprašanje, ki se postavlja, je torej, ali je Direktiva zastavljena tako, da ima učinke samo znotraj Unije, tj. na notranjem trgu, ali pa njeni učinki segajo čez meje notranjega trga.[13]

34. Cilj Direktive je harmonizacija zasebnega prava držav članic. Vsebuje nekatere temeljne določbe glede pogodbe o trgovskem zastopanju. Pravo, ki se uporablja za pogodbo o trgovskem zastopanju, je treba določiti na podlagi kolizijskih pravil, ki se uporabljajo v državi pristojnega sodišča. Pravo, ki se uporablja, se lahko določi bodisi – kot v obravnavani zadevi – s klavzulo pogodbenih strank o izbiri prava bodisi s pravili o pravu, ki se zanjo uporabi, ki se uporabljajo, če pogodbeni stranki ne izbereta prava.

35. Zato se, če je pravo, ki se uporabi za pogodbo o trgovskem zastopanju, pravo države članice, načeloma uporabljajo nacionalne določbe, s katerimi se prenaša Direktiva. To pa ne pomeni, da nacionalni zakonodajalec nikakor ne more omejiti ozemeljskega področja uporabe določb, s katerimi se prenaša ta direktiva. Vendar pa mora nacionalni zakonodajalec pri tem upoštevati, v katerih primerih je uporaba Direktive obvezna.

36. Kaj pomeni to, da je uporaba Direktive obvezna? V tem okviru je treba razlikovati med dvema položajema. Prvič, „obveznost“ se lahko nanaša na določbe, ki opredeljujejo materialne pravice in obveznosti strank pogodbe o trgovskem zastopanju. V ta namen Direktiva uporablja več metod za opis „obveznosti“ svojih določb. V nekaterih primerih je navedeno „stranke [sploh] ne morejo odstopati“ od nekaterih določb[14]. V drugih primerih predpisuje, da „stranke ne morejo odstopati“ od nekaterih določb „na škodo trgovskega zastopnika“[15] ali da se nekatere določbe uporabljajo „če med pogodbenimi strankami ni dogovora glede [tega]“.[16] Nazadnje, Direktiva včasih omejuje pogodbeno svobodo strank, na druge – bolj specifične – načine.[17]

37. Drugič, „obveznost“ se lahko nanaša tudi na ozemeljsko področje uporabe, ki izhaja iz Direktive. Zastavlja se torej vprašanje, ali je bil namen zakonodajalca Skupnosti, da zagotovi, da je varstvo iz Direktive obvezno za vse pogodbe o trgovskem zastopanju, sklenjene po celem svetu, vedno kadar se uporabi pravo države članice v skladu s pravili o izbiri oziroma določitvi prava (ki seveda vključujejo izbiro prava s strani strank). Kot bo pokazala moja analiza v nadaljevanju, je moj odgovor „ne“.

9 — Glej sodbe z dne 30. aprila 1998, Bellone (C-215/97, EU:C:1998:189, točka 13); z dne 9. novembra 2000, Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605, točki 20 in 21); z dne 23. marca 2006, Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2006:199, točki 19 in 22); z dne 17. januarja 2008, Chevassus-Marche (C-19/07, EU:C:2008:23, točka 22), in z dne 26. marca 2009, Semen (C-348/07, EU:C:2009:195, točka 14). Glej tudi Macgregor, L., „Case Comment Compensation for commercial agents: an end to plucking figures from the air?“, v *Edinburgh Law Review* 2008, str. 86–93, na str. 87.

10 — Glej sodbe z dne 9. novembra 2000, Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605, točki 21 in 22); z dne 23. marca 2006, Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2006:199, točki 22 in 34), in z dne 17. oktobra 2013, Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, točka 40).

11 — Glej sodbo z dne 17. oktobra 2013, Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, točka 52). Glej tudi Rott-Pietrzyk, E., *Agent Handlowy – Regulacje Polskie i Europejskie*, C. H. Beck, Varšava, 2006, str. 68.

12 — Glej sodbo z dne 9. novembra 2000, Ingmar (C 381/98, EU:C:2000:605, točka 24).

13 — Ker je notranji trg v Enotnem evropskem aktu, Pogodbi, zdaj v členu 26(2) PDEU opredeljen kot „območje brez notranjih meja, na katerem je v skladu z določbami Pogodb zagotovljen prost pretok blaga, oseb, storitev in kapitala“. V teh sklepnih predlogih so izrazi „notranji trg“, „skupni trg“ in „enotni trg“ medsebojno zamenljivi, zlasti pri navajanju zakonodaje in sodne prakse EU.

14 — Glej člen 5 Direktive 86/653.

15 — Glej člene 10(4), 11(3), 12(3) ali 19 Direktive 86/653.

16 — Glej člen 6(1) Direktive 86/653.

17 — Glej člen 13(1) in člen 15(3) Direktive 86/653.

38. Problem v tej zadevi je, ali je varstvo iz členov 17 in 18 Direktive obvezno, če ima naročitelj sedež v državi članici, trgovski zastopnik pa ima sedež in opravlja svojo dejavnost v tretji državi?

2. Sodna praksa

39. Sodišče je v sodbi Centrosteel razsodilo, da „je Direktiva namenjena uskladitvi zakonodaj držav članic, ki urejajo pravna razmerja med strankami pogodbe o trgovskem zastopanju, ne glede na morebitne čezmejne elemente“.[18] Menim, da se ta ugotovitev nanaša zgolj *na položaj znotraj EU*, in sicer iz dveh razlogov. Prvič, okvir te ugotovitve je bil usklajevanje zakonodaj *držav članic*. Drugič, Sodišče je nadalje navedlo, da je področje uporabe Direktive „torej širše od temeljnih svoboščin, določenih s [Pogodbo DEU]“.[19] Vse, kar je po mojem mnenju Sodišče želelo poudariti, je precej običajna trditev, da ima lahko usklajevalni ukrep, kot je Direktiva 86/653, večji učinek od štirih svoboščin, in sicer v smislu, da ni omejen na transnacionalne položaje in da čezmejni element ni potreben.

40. V obravnavani zadevi torej sodba Centrosteel ne prinaša ustreznega odgovora.

41. V sodbi Ingmar je Sodišče razsodilo, da se določba, kot je člen 17 Direktive 86/653, uporablja tudi, če se za pogodbo uporabi pravo tretje države.[20] Tako je odločilo, ker je trgovski zastopnik svoje dejavnosti opravljal na notranjem trgu. Zlasti je menilo, da se morata „[člena 17 in 18 Direktive] zaradi svojega namena uporabljati, kadar je položaj tesno povezan s Skupnostjo, zlasti takrat, kadar trgovski zastopnik opravlja svojo dejavnost na ozemlju države članice, ne glede na pravo, ki sta ga pogodbeni stranki želeli uporabiti za pogodbo“.[21]

42. Vendar se je sodba Ingmar nanašala na položaj, ki je diametralno nasproten položaju v obravnavani zadevi. Naročitelj je bil tisti, ki je imel sedež zunaj Unije, trgovski zastopnik pa je svoje dejavnosti opravljal v Uniji, medtem ko ima v tej zadevi naročitelj sedež v Uniji, trgovski zastopnik pa svoje dejavnosti opravlja zunaj nje.

43. Sodišče je v sodbi Unamar[22] presodilo, *obiter dicta*, da „sta odločilnega pomena člena 17 in 18 navedene direktive, saj opredeljujeta raven varstva, za katero je zakonodajalec Unije štel, da jo je razumno priznati trgovskim zastopnikom *v okviru vzpostavitve enotnega trga*“.[23]

44. Po mojem mnenju torej sodbi Ingmar in Unamar kažeta na to, da je treba člena 17 in 18 Direktive 86/653 šteti za obvezna v smislu, da je varstvo iz členov 17 in 18 Direktive 86/653 zagotovljeno ne glede na pravo, ki se uporablja za pogodbo med pogodbenima strankama, kadar koli trgovski zastopnik opravlja svoje dejavnosti na notranjem trgu. Nasprotno pa člena 17 in 18 nista obvezna, če trgovski zastopnik svoje dejavnosti opravlja zunaj notranjega trga. To torej pomeni, da lahko država članica omeji ozemeljsko območje uporabe varstva iz členov 17 in 18, tako da ne zajema trgovskih zastopnikov, ki svoje dejavnosti opravljajo zunaj notranjega trga.

18 — Glej sodbo z dne 13. julija 2000, Centrosteel (C-456/98, EU:C:2000:402, točka 13).

19 — Glej sodbo z dne 13. julija 2000, Centrosteel (C-456/98, EU:C:2000:402, točka 13).

20 — Glej sodbo z dne 9. novembra 2000, Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605, točka 26).

21 — Glej sodbo z dne 9. novembra 2000, Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605, točka 25).

22 — Sodba Unamar se je nanašala na položaj znotraj EU v zvezi z uporabo pravilnega (civilnega) prava ene od dveh držav članic, ki sta pravilno prenesli Direktivo 86/653, glej sodbo z dne 17. oktobra 2013 (C-184/12, EU:C:2013:663, točka 51).

23 — Glej sodbo z dne 17. oktobra 2013, Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, točka 39). Moj poudarek.

3. Besedilo

45. V skladu z drugo uvodno izjavo Direktive „razlike v nacionalnih zakonodajah glede trgovskega zastopanja občutno vplivajo na pogoje konkurence in na opravljanje poklica *znotraj Skupnosti* ter škodujejo stopnji varnosti trgovskih zastopnikov v njihovih odnosih z naročiteljem, pa tudi varnosti pri sklepanju trgovskih poslov“. [24] V isti uvodni izjavi je nadalje navedeno, da „te razlike otežujejo sklepanje in izvajanje pogodb o trgovskem zastopanju med *naročiteljem in trgovskim zastopnikom, ki imata sedež v različnih državah članicah*“. [25]

46. Prav tako je v tretji uvodni izjavi Direktive navedeno, da „mora blagovna menjava *med državami članicami* potekati pod pogoji, ki ustrezajo tistim [na] *notranjem trgu*[,] in to zahteva približevanje pravnih sistemov držav članic v takšnem obsegu, ki zagotavlja dobro delovanje *skupnega trga*“. [26]

47. Tako besedilo po mojem mnenju kaže, da je Direktiva 86/653 omejena na položaje na notranjem trgu in torej ne zadeva položajev zunaj tega trga. [27]

4. Zakonodajna zgodovina

48. Prvotni predlog Komisije je vseboval sklicevanje na trgovske zastopnike, ki svojo dejavnost opravljajo zunaj Unije. V osnutku člena 35(1) je bilo navedeno, da kadar pogodbeni stranki v škodo zastopnika odstopata od vrste določb Direktive, ki so nato opredeljene, je tako določilo nično. V členu 35(2) je bilo nato nadalje navedeno, da „[p]oleg primerov odstopanja, dovoljenih na podlagi člena 21(4) in člena 33, lahko pogodbeni stranki odstopata od obveznih določb, opredeljenih v prejšnjem odstavku, v zvezi z dejavnostmi, ki jih trgovski zastopnik opravlja zunaj Skupnosti“. [28]

49. Direktiva 86/653 ne vsebuje določbe, kot je člen 35(2) v njenem prvotnem osnutku. To bi lahko kazalo na to, da Svet takrat Direktive ni želel omejiti na notranji trg.

50. Vendar to ni razlaga Direktive, ki bi jo predlagal Sodišču. Kolikor sem lahko preveril, je bilo celotno besedilo osnutka člena 35 opuščeno med zakonodajnim postopkom, ker je Parlament menil, da je seznam določb v osnutku člena 35, *odstavek 1*, preveč tog. [29] Vendar Parlament ni imel pripomb glede sklicevanja na „dejavnosti, ki jih trgovski zastopnik opravlja zunaj Skupnosti“. Iz tega sklepam, da je Parlament potrdil to ozemeljsko razmejitev.

51. Podobno je imel Ekonomsko-socialni odbor nekatere pripombe glede osnutka člena 35, ki so bile, kot jih razumem, prav tako omejene na opredelitev področja uporabe obveznih določb. [30]

52. Posledično je bil v revidiranem osnutku Komisije bistveno spremenjen prvi odstavek osnutka člena 35, medtem ko je drugi odstavek ostal nespremenjen. [31]

24 — Moj poudarek.

25 — Moj poudarek.

26 — Moj poudarek.

27 — S tega vidika zgoraj navedena sodba Centrosteel ni v nasprotju z mojo ugotovitvijo.

28 — Glej predlog Komisije za Direktivo Sveta o usklajevanju zakonodaje držav članic o (samozaposlenih) trgovskih zastopnikih, ki ga je Komisija 17. decembra 1976 predložila Svetu (UL 1977, C 13, str. 2).

29 — Glej Resolucijo z mnenjem Evropskega parlamenta o predlogu Komisije Evropskih skupnosti Svetu za direktivo o usklajevanju zakonodaje držav članic o (samozaposlenih) trgovskih zastopnikih (UL 1978, C 239, str. 20), točka 17: „[…] meni, da je Direktiva zaradi dolgega seznama določb v členu 35 preveč toga, zato Komisijo prosi, naj predloži revidirano različico tega člena“.

30 — Glej Mnenje o predlogu za Direktivo Sveta o usklajevanju zakonodaje držav članic o (samozaposlenih) trgovskih zastopnikih (UL 1978, C 59, str. 31), točka 2.9.10: „Odbor predlaga, naj se sklicevanje na člen 21(4) in člen 35(2) izbriše, in člen 35(2) razlaga tako, da so pogodbene stranke tiste, ki imajo pravico odstopati od obveznih določb iz člena 35(1).“

31 — Glej Komisijino spremembo predloga za Direktivo Sveta o usklajevanju zakonodaje držav članic o (samozaposlenih) trgovskih zastopnikih (ki jo je Komisija 29. januarja 1979 predložila Svetu v skladu s členom 149(2) EGS) (UL 1979, C 56, str. 21).

53. Ko je Svet več let pozneje sprejel Direktivo 86/653, je bil osnutek bistveno spremenjen. V nasprotju s predlogom se z Direktivo ni več poskušalo urediti vseh pravnih vprašanj, povezanih s pogodbami o trgovskem zastopanju. Približno polovica predlaganih določb je bila izpuščena.[32] Zato ni več določbe, kot je bil člen 35 osnutka. Še najbližje tej prvotno predlagani določbi je člen 19 Direktive 86/653, v skladu s katerim pogodbene stranke pred potekom pogodbe ne smejo odstopati od določb členov 17[33] in 18[34] v škodo trgovskega zastopnika.

54. Čeprav bi glede na zgoraj navedeno morda lahko menili, da je ozemeljsko področje uporabe Direktive omejeno na dejavnost trgovskih zastopnikov na notranjem trgu, je zakonodajna zgodovina precej nejasna glede ozemeljskega področja uporabe Direktive. Tako ni mogoče jasno sklepati, niti da je Direktiva omejena notranji trg niti da nanj ni omejena.

5. Cilj v zvezi z notranjim trgom

55. Pravila zasebnega prava EU, kot so pravila Direktive 86/653, je treba oceniti glede na okvir in sistem notranjega trga.[35]

56. Prvotni namen Direktive, ki je bila leta 1986 sprejeta na podlagi tega, kar sta zdaj člena 53(1) PDEU[36] in 115 PDEU[37], je bil ustvariti enake pogoje delovanja za naročitelje, ki svoje dejavnosti opravljajo na notranjem trgu prek trgovskih zastopnikov: da bi naročitelji vlagali in poslovali, morajo vedeti, kakšna pravila veljajo zanje glede nadomestil in plačil za trgovske zastopnike, ki jih uporabijo.

57. Te logike notranjega trga po mojem mnenju ne omaje poznejša in ustaljena sodna praksa Sodišča, v skladu s katero Direktiva uvaja obvezna[38] pravila, s katerimi so določene zahteve glede *minimalnega* varstva za trgovskega zastopnika,[39] ki se ga z Direktivo še posebej želi *zaščititi* v njegovih razmerjih z naročitelji[40].

58. Iz navedenega sklepam, da se Direktiva nanaša zgolj na primere, v katerih trgovski zastopnik svoje dejavnosti opravlja na notranjem trgu. Odločilni dejavnik je torej dejavnost zastopnika in ne sedež naročitelja.[41]

59. Nacionalno sodišče mora torej pri razlagi člena 27 Handelsagentuurwet upoštevati: z Direktivo 86/653 se zahteva, da taka določba velja za položaje, ko trgovski zastopnik opravlja svoje dejavnosti v Belgiji ali kje druge na notranjem trgu. Vendar se z Direktivo 86/653 ne zahteva, da taka določba velja za položaje zunaj notranjega trga. Ali belgijski organi štejejo, da so s členom 27 Handelsagentuurwet zajeti položaji zunaj notranjega trga, ali ne, torej ni vprašanje, ki bi ga Direktiva zadevala.

32 — Glej Fock, T., *Die europäische Handelsvertreter-Richtlinie*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2001, str. 19.

33 — O nadomestilu ali odškodnini za trgovskega zastopnika po prenehanju pogodbe o trgovskem zastopanju.

34 — O izjemah od nadomestila ali odškodnine iz člena 17 Direktive 86/653.

35 — Glej v zvezi s tem tudi Müller-Graff, P.-Chr, „Allgemeines Gemeinschaftsprivatrecht“, v Gebauer, M./Teichmann, Chr. (ur.), *Europäisches Privat- und Unternehmensrecht (Enzyklopädie Europarecht, Band 6)*, Nomos, Baden-Baden, 2014, str. 69–151, točka 43 in naslednje.

36 — Takratni člen 57(2) EGS.

37 — Takratni člen 100 EGS. S to določbo se zahteva soglasno sprejetje v Svetu. Direktiva je bila sprejeta pred Enotnim evropskim aktom, ki je začel veljati 1. julija 1987 in s katerim je bila vstavljena nova določba, tj. člen 100a EGS (zdaj člen 114 PDEU).

38 — Glej sodbe z dne 9. novembra 2000, Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605, točki 21 in 22); z dne 23. marca 2006, Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2006:199, točki 22 in 34), in z dne 17. oktobra 2013, Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, točka 40).

39 — Glej sodbo z dne 17. oktobra 2013, Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, točka 52). Glej tudi Rott-Pietrzyk, E., *Agent Handlowy – Regulacje Polskie i Europejskie*, C. H. Beck, Varšava, 2006, str. 68.

40 — Zato med drugim uvaja pravila, ki urejajo sklenitev in prenehanje pogodb o trgovskem zastopanju (členi od 13 do 20 Direktive). Glej sodbe z dne 30. aprila 1998, Bellone (C-215/97, EU:C:1998:189, točka 13); z dne 9. novembra 2000, Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605, točki 20 in 21); z dne 23. marca 2006, Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2006:199, točki 19 in 22); z dne 17. januarja 2008, Chevassus-Marche (C-19/07, EU:C:2008:23, točka 22), in z dne 26. marca 2009, Semen (C-348/07, EU:C:2009:195, točka 14).

41 — Če trgovski zastopnik torej svojih dejavnosti ne bi opravljal samo v Turčiji, ampak na primer tudi v Grčiji, bi imeli opravka s položajem na notranjem trgu.

6. Predlagani odgovor

60. Moj odgovor na prvi del vprašanja je torej, da se s členom 17 Direktive 86/653 zahteva obvezno varstvo trgovskega zastopnika, ki svojo dejavnost opravlja na notranjem trgu. Ta člen ne nasprotuje pravu države članice, v skladu s katerim tako varstvo ni zagotovljeno za trgovskega zastopnika, ki svojo dejavnost opravlja zunaj notranjega trga.

C – *Drugi del vprašanja – pridružitveni sporazum in Dodatni protokol*

61. Predvidevam, da „določbe pridružitvenega sporazuma“, ki jih predložitveno sodišče navaja v svojem vprašanju, pomenijo člen 14 Pridružitvenega sporazuma in člen 41 Dodatnega protokola.

62. Družba Agro se poleg tega v svojih pisnih stališčih sklicuje na člen 9 Pridružitvenega sporazuma.

1. Člen 14 pridružitvenega sporazuma in člen 41(1) Dodatnega protokola

63. Člen 14 Pridružitvenega sporazuma določa, da se pogodbenici „dogovorita, da bosta upoštevali člene 55, 56 in od 58 do 65 [Pogodbe DEU], da bi odpravili omejitve glede svobode opravljanja storitev med njima“. Člen 41(1) Dodatnega protokola vsebuje tako imenovano klavzulo „standstill“, saj je v njem navedeno, da pogodbenici „med sabo ne uvajata nobenih novih omejitev na področju svobode ustanavljanja in svobode opravljanja storitev“.

64. Družba Agro trdi, da je svoboda turškega trgovskega zastopnika, ki ga je belgijska družba najela zaradi opravljanja storitev, omejena, ker na podlagi Direktive 86/653 nima enakega varstva kot trgovski zastopnik, ki deluje na notranjem trgu.

65. V zvezi s tem je treba pripomniti naslednje.

66. Trgovski zastopnik, kot je družba Agro, se ne more opirati na subjektivno pravico do svobode opravljanja storitev na podlagi pridružitvenega sporazuma ali Dodatnega protokola, podobno kot na podlagi člena 56 PDEU.

67. S členom 14 Pridružitvenega sporazuma in členom 41 Dodatnega protokola člen 56 ni preprosto prenesen na položaj med EU in Turčijo. S členom 56 PDEU je določena naprednejša in bolj poglobljena oblika povezovanja na notranjem trgu med državami članicami EU, ki bistveno presega obliko, predpisano z določbami pridružitvenega sporazuma in Dodatnega protokola k njemu.

68. Glede členov 12 [42] in 13 [43] Pridružitvenega sporazuma je Sodišče že odločilo, da nobena od teh določb ne zagotavlja neposrednega učinka, ker nista dovolj natančni in brezpogojni. [44] Po mojem mnenju ne more nič drugega veljati za člen 14 Pridružitvenega sporazuma, katerega besedilo je skoraj enako besedilu členov 12 in 13. Poleg tega je Sodišče v sodbi Demirkan presodilo, da uporaba glagola „upoštevati“ v členu 14 pridružitvenega sporazuma pogodbenic ne zavezuje k temu, da uporabita določbe Pogodbe o svobodi opravljanja storitev ali določbe, ki so bile sprejete za njihovo izvajanje, temveč le k temu, da jih upoštevata kot vir navdiha pri ukrepih, ki jih je treba sprejeti za uresničevanje ciljev iz navedenega sporazuma. [45]

42 — O prostem gibanju delavcev.

43 — O svobodi ustanavljanja.

44 — Kar zadeva člen 12 pridružitvenega sporazuma, glej sodbo z dne 30. septembra 1987, Demirel (12/86, EU:C:1987:400, točka 23), in, kar zadeva člen 13 pridružitvenega sporazuma, sodbo z dne 11. maja 2000, Savas (C-37/98, EU:C:2000:224, točki 42 in 45).

45 — Glej sodbo z dne 24. septembra 2013, Demirkan (C-221/11, EU:C:2013:583, točka 45).

69. Kar zadeva člen 41(1) Dodatnega protokola, Sodišče sicer meni, da se ta določba načeloma uporablja neposredno,[46] vendar je to menilo samo v primerih, v katerih so turški državljani zahtevali pravico do ustanovitve ali opravljanja storitev v Evropski uniji. Kot smo videli zgoraj, to ne velja v obravnavani zadevi. Poleg tega je Sodišče v zvezi s klavzulo „standstill“ iz člena 41(1) Dodatnega protokola – z uporabo ustaljene sodne prakse – v sodbi Demirkan ugotovilo, da razlage določb prava EU, vključno z določbami Pogodbe, ni mogoče samodejno po analogiji uporabiti za razlago sporazuma EU z državo nečlanico, razen če sam sporazum ne vsebuje izrecnih določb v zvezi s tem.[47]

70. Sodišče v zvezi s tem v sodbi Demirkan navaja, da se „cilj člena 41(1) Dodatnega protokola in kontekst, v katerega je umeščena ta določba, […] bistveno razlikujeta od tistih iz člena 56 PDEU“.[48] Res je, da se je sodba Demirkan nanašala na nekoliko izjemen položaj turškega državljana, ki se je želel opreti na pasivno svobodo opravljanja storitev, da bi bil oproščen obveznosti pridobitve vizuma. Sodišče je po pričakovanjih ugotovilo, da svoboda opravljanja storitev v okviru člena 41(1) Dodatnega protokola ne vključuje pasivne svobode opravljanja storitve v skladu s sodno prakso v zadevi Luisi in Carbone[49] .[50] Očitno pa splošne ugotovitve iz zgoraj navedene sodbe Demirkan veljajo tudi za obravnavano zadevo.

2. Člen 9 pridružitvenega sporazuma

71. Člen 9 pridružitvenega sporazuma določa, da se „pogodbenici […] strinjata, da je za področje uporabe Sporazuma brez poseganja v posebne določbe, ki bodo morda še sprejete na podlagi člena 8, v skladu z načelom iz [člena 18 PDEU] prepovedana vsakršna diskriminacija na podlagi državljanstva“.

72. Besedilo te določbe je zelo jasno. Subjekt mora spadati na „področje uporabe tega [s]porazuma“. Prav to pa v obravnavani zadevi ne velja. Svoboda opravljanja storitev se ne zastavlja kot problem, poleg tega pa se Direktiva 86/653 ne uporablja.

73. Zato se, tako kot na člen 18 PDEU, tudi na člen 9 Pridružitvenega sporazuma ni mogoče sklicevati posebej.

3. Predlagani odgovor

74. Predlagam torej, naj se na drugi del vprašanja odgovori tako, da niti Pridružitveni sporazum niti Dodatni protokol ne nasprotujeta pravu države članice, v skladu s katerim je varstvo na podlagi Direktive 86/653 zagotovljeno samo, če trgovski zastopnik svojo dejavnost opravlja v navedeni državi članici, ne pa tudi če ima naročitelj sedež v navedeni državi članici, trgovski zastopnik pa ima sedež v Turčiji in tam opravlja svojo dejavnost.

46 — Glej sodbi z dne 11. maja 2000, Savas (C-37/98, EU:C:2000:224, točka 54), in z dne 21. oktobra 2003, Abatay in drugi (C-317/01 in C-369/01, EU:C:2003:572, točka 58).

47 — To je ustaljena sodna praksa od sodbe z dne 9. februarja 1982, Polydor in RSO Records (270/80, EU:C:1982:43, točka 16). Glej tudi sodbo z dne 24. septembra 2013, Demirkan (C 221/11, EU:C:2013:583, točka 44 in navedena sodna praksa).

48 — Glej sodbo z dne 24. septembra 2013, Demirkan (C-221/11, EU:C:2013:583, točka 49).

49 — Glej sodbo z dne 31. januarja 1984, Luisi in Carbone (286/82 in 26/83, EU:C:1984:35, točka 10).

50 — Glej sodbo z dne 24. septembra 2013, Demirkan (C-221/11, EU:C:2013:583, točka 62).

IV – Predlog

75. Glede na navedene ugotovitve Sodišču predlagam, naj na vprašanje, ki ga je predložilo Rechtbank van Koophandel (gospodarsko sodišče, Gent), odgovori:

S členom 17 Direktive Sveta z dne 18. decembra 1986 o usklajevanju zakonodaje držav članic o samozaposlenih trgovskih zastopnikih (86/653/EGS) se zahteva obvezno varstvo trgovskega zastopnika, ki svojo dejavnost opravlja na notranjem trgu. Ta člen ne nasprotuje pravu države članice, v skladu s katerim tako varstvo ni zagotovljeno za trgovskega zastopnika, ki svojo dejavnost opravlja zunaj notranjega trga.

Niti Sporazum o pridružitvi med Evropsko gospodarsko skupnostjo in Turčijo, ki so ga Republika Turčija na eni strani ter države članice EGS in Skupnost na drugi strani podpisale 12. septembra 1963 v Ankari in je bil v imenu Skupnosti sklenjen, odobren in potrjen s Sklepom Sveta 64/732/EGS z dne 23. decembra 1963, niti Dodatni protokol, ki je bil podpisan 23. novembra 1970 v Bruslju ter v imenu Skupnosti sprejet, odobren in potrjen z Uredbo Sveta (EGS) št. 2760/72 z dne 19. decembra 1972, ne nasprotujeta pravu države članice, v skladu s katerim je varstvo na podlagi Direktive 86/653 zagotovljeno samo, če trgovski zastopnik svojo dejavnost opravlja v navedeni državi članici, ne pa tudi če ima naročitelj sedež v navedeni državi članici, trgovski zastopnik pa ima sedež v Turčiji in tam opravlja svojo dejavnost.